

6. Гусаков В.Г. Продовольственная безопасность. Стратегия, проблемы, решения // Белорус. экон. жур. – 2000. – №2. – С.11-20.

7. Андрійчук В.Г., Власюк О.С., Мокій А.І., Титаренко В.П. Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека. – К.: НІСД, 1996. – 148 с.

8. Береза І.В. Економічна безпека АПК та зовнішньоекономічна діяльність. Автореф. дис. канд. ек. наук. – К., І.Е. НАНУ, 2000. – 20 с.

УДК 338.436:631.151.6:301(477)

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

О.М.Яценко

Державний агроекологічний університет, м. Житомир

Постановка та стан вивчення проблеми. На сьогодні до базових пріоритетів зовнішньоекономічної політики України належить набуття асоційованого, а у перспективі і повного членства в Європейському Союзі. Стратегія розвитку України не може бути сформована без повного врахування чинників силової глобалізації і глобальної інтеграції, які справлятимуть вирішальний вплив на життя нації. При цьому пріоритет неодмінно має надаватися внутрішнім процесам, внутрішній інтеграції економіки і суспільства, інтравертивному характерові політики заради облаштованості України в нових історичних умовах. Виникає суперечність між інтравертивним і екстравертивним напрямками національної стратегії. Вихід тут тільки один. Внутрішня стратегія і політика України мають бути глобально орієнтованими — конкурентоспроможними й ефективними, з точки зору протидії новим руйнівним впливам глобалізації, і прагматичними, з точки зору використання нових можливостей та переваг, які вона приносить [3].

З метою прискорення структурних перетворень в державі для зміцнення її ролі у світовій економіці був проголошений курс на європейську інтеграцію Президентом України в Посланні до Верховної Ради України "Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки "Європейський вибір" [5].

Дослідженнями інтеграційних процесів, досягнень у галузі аграрної політики, структурним реформуванням та соціально-економічними проблемами займаються такі науковці, як Гаске О., Терреноар А., Нафіліан Ж., Хен К., Каруи Л., Коломбель І., Лімузан П., Ро Ж., Савельєва Є., Березюк., Ковальчук В., Клочко В., Каблук П., Румянцев А., Гаврилюк О., Білорус О., Долішній М., Білик Ю., Юрчишин В., Шведов В. та інші.

Метою даного дослідження є вивчення соціальних проблем АПК України в умовах євроінтеграційної орієнтації.

Об'єкт і методика дослідження. Об'єктом дослідження виступає процес становлення соціальної інфраструктури села. За допомогою монографічного методу, який пропонують використати Попович І. та Мармоза А. [10,7], були вивчені праці науковців і визначені соціальні передумови АПК України в умовах євроінтеграційної орієнтації; абстрактно-логічний метод, необхідний для теоретичного обґрунтування соціально-економічних проблем села в умовах ринкової трансформації аграрного сектора, даний метод визначений в працях Поповича І. та Андрійчука В. [10,1]; при використанні статистично-економічного методу Тринька Р. [12], були проаналізовані основні показники сучасного стану.

Результати досліджень. В економічному механізмі регулювання розвитку соціальної сфери села значну роль відіграють прогностичні розрахунки, визначення пріоритетних напрямів соціального розвитку села, дотримання принципів положень Закону України “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві”, проекту “Національної програми розвитку агропромислового виробництва і соціального відродження села на 1999-2010 роки”.

Соціальне становище та самопочуття сільського населення є одним з показників соціального успіху суспільства та суттєво залежить від можливостей реалізації потенціалу молодого сільського покоління і задоволення потреб в різних сферах життя. Сільське населення знаходиться у складній ситуації, коли за умов стрімкого розвитку інформаційних потоків, зростання життєвих потреб та обмежених можливостей, матеріальних умов у більшості людей формується “комплекс незадоволеності”.

Україна характеризується низьким рівнем конкурентоздатності і продукції, недостатнім обсягом інвестицій, низьким рівнем залучення економіки до міжнародного поділу праці, дешевизною робочої сили. З цієї позиції український ринок праці є надзвичайно привабливою нішею для реалізації панівних амбіцій міжнародного капіталу [4]. Нині все частіше виникають побоювання з того приводу, що український внутрішній ринок може стати чимось на зразок second-hand в європейському масштабі. Україна цікавить Європу більше, ніж ринок “другосортних” товарів [13].

Відповідно до нової концепції розвитку людини, сформульованої в межах Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), жодна країна не може здійснити структурних перетворень в економіці без підвищення рівня базової освіти. Підтвердженням цього є добре відомі зв'язки між освітою і продуктивністю праці, між освітою батьків і успішністю дітей. Якщо державні органи цього не забезпечують, унеможлиблюється стійке зростання економіки.

У колишньому СРСР, якщо зіставити інтелектуальний потенціал за показником підготовки докторів і кандидатів наук на 10 тис. населення, то наприкінці 80-х років в Україні він становив відповідно 1,3 і 14, а в СРСР — 1,8 і 18, у Російській Федерації — 2,3 і 21 [8]. Україна в 90-х рр. минулого століття за індексом людського розвитку, складовою якого є освітній рівень населення, доход та економічне зростання, перемістилася з вищої групи країн до середньої, з 33 на 74 місце у світі. У той же час індекс рівня освіти є достатньо високим — 0,92 (15-16 місце у світі) [9]. Отож освітній потенціал країни має стати запорукою економічного і людського розвитку, особливо в галузі АПК.

В останні роки уповільнилася розбудова соціальної сфери села, яка значною мірою визначається рівнем розвитку та ефективністю функціонування соціальної інфраструктури. Загальний обсяг капітальних вкладень у соціальну інфраструктуру села за 1990-1999рр. зменшився майже у 8,9 рази. В сільській місцевості будівництво житла у 1998р. зменшилось у 2,9 рази порівняно з 1990р., загальноосвітніх шкіл — у 5,2 рази, лікарень — у 8 разів, амбулаторно-поліклінічних закладів — більш як у 11 разів.

Відсутність ефективної політики народонаселення в Україні, незадовільні умови праці та побуту значно ускладнюють демографічну ситуацію. За період 1990-1999рр. загальні демографічні втрати України досягли 3,4 млн. чол., у тому числі через підвищення показника смертності чисельність населення скоротилась на 1,2 млн. чол., а за рахунок зниження народжуваності — на 2,4 млн. чол. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) здоров'я людини лише на 10% залежить від якості медичного обслуговування, на 40% від способу її життя. Головним же чином (50%) здоров'я і довголіття залежить від соціальних умов.

Внаслідок зменшення народжуваності та збільшення смертності посилюється процес депопуляції сільського населення. Розпочався він ще у 1979 р., але до 1990 р. природне скорочення населення було порівняно невеликим — 30-40 тис. на рік. У 1999 р. воно сягнуло вже 142 тис., тобто зросло проти 1990 р. у 2,5 раза, а в найближчі роки слід очікувати його збільшення до 200 тис. Таким чином, у наступні п'ять років чисельність сільського населення може зменшитися від депопуляції на мільйон чоловік. Погіршує демографічну ситуацію і якісна нерівноцінність мігрантів, які залишають село і прибувають у сільську місцевість. Серед останніх переважають люди старших вікових груп, а серед мігрантів із села — особи активного працездатного віку. Показники захворюваності і смертності у сільській місцевості значно вищі, ніж у містах; десятки тисяч сільських дітей шкільного віку не навчаються, а дошкільні заклади відвідує лише 20% дітей. Скорочення населення спричиняє обезлюднення та відмирання сіл. У 90-і роки знято з обліку й об'єднано з іншими понад 300 сільських населених пунктів. Тільки за 1999 р. поселенська мережа скоротилась на 36 сіл. Близько 8 тис. деградуючих сільських поселень втратили можливість самовідтворення і понад 120 районів охоплено демографічною та поселенською кризою. Відмирання деградуючих поселень завдасть непоправної шкоди аграрному сектору, призведе до формування зон суцільної незаселеності в сільській місцевості.

Побутове обслуговування на селі не можна вважати внутрішньою справою окремого населеного пункту чи, як це було раніше, сільськогосподарського підприємства. Стабільність й ефек-

тивність діяльності цієї служби у перехідний період пов'язані з налагодженням зв'язків з постачальниками або спорідненими підприємствами по ремонту обладнання, спеціалізованими кооперативами або малими підприємствами, а також з взаємодопомогою і взаємопідтримкою.

Міжнародний досвід свідчить, що у програмах розвитку сільських територій будівництво систем водопостачання, каналізації, електрифікації та зв'язку, а також функціонування транспортної інфраструктури здійснюється за рахунок єдиного джерела — бюджетних асигнувань [11].

Перехід до ринкових відносин створює передумови для розвитку підприємницької діяльності в агропромисловому комплексі. Процеси, що відбуваються у виробничій сфері сільського господарства, впливають на діяльність підприємств сільської соціальної інфраструктури. Ефективність реформ не відповідає очікуваним результатам. І саме на даній основі відбувається зменшення обсягів сільськогосподарської продукції, скорочення сфери прикладання аграрної праці (приховане безробіття), зниження життєвого рівня сільського населення, різке погіршення їх здоров'я та якісних параметрів трудового потенціалу. Триває занепад села, закриваються соціальні об'єкти, внаслідок чого погіршуються умови проживання сільських жителів. Змінюється статеві-вікова структура сільського населення, посилюється інтенсивність процесів депопуляції, скорочується природний рух, зростає нераціональна міграція. Важка фізична праця, незадовільні умови на робочих місцях, символічна оплата праці перетворили працівників аграрного сектора на безоплатних годувальників суспільства, а сільське населення — на демографічного донора. Якщо не вжити дійових заходів, ймовірні такі соціальні наслідки:

- виробництво сільськогосподарської продукції зупиниться на рівні самозабезпечення (натурального виробництва), що у свою чергу спричинить зменшення кількості робочих місць, погіршення умов життя на селі;
- пошук шляхів і способів ефективного розвитку сільського господарства вимагає зваженого та ретельного підходу до земельно-орендних відносин. Передача земель сільськогоспо-

дарського призначення структурам, які створюються у містах і селищах міського типу, є безперспективною. Тобто на селі повинен бути справжній власник і повноцінний господар землі;

- незадовільні соціальні умови проживання на селі створюють передумови наростання міграційного руху працездатного населення із сільської місцевості. Це значно скоротить кількість сімей, які ведуть особисте підсобне господарство, що у свою чергу впливатиме на зниження виробництва сільськогосподарської продукції та продовольчої безпеки;
- падіння життєвого рівня сільських жителів до критичного через закриття підприємств і закладів соціальної інфраструктури, різке зниження величини реальної заробітної плати та пенсій (зубожіння населення) негативно позначаться на процесах відтворення робочої сили на селі.

Висновки. Отже, для того щоб запобігти наростанню кризових явищ в АПК необхідне комплексне здійснення аграрних перетворень, посилення державного регулювання шляхом реформування економічних відносин в агропромисловому комплексі, у соціальній сфері села, нарощуванні обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, забезпечення робочими місцями (у виробничій та соціальній сферах), сприяння відродженню самобутності українського села, відтворення і збагачення його духовних надбань.

Незмірно ускладнюються проблеми людини, людського розвитку, якості життя. Особистість стає “людиною світу”. Західний ліберальний індивідуалізм зазнає краху. Декларовані постулати про те, що саме людина самодостатня має бути поставлена в центр розвитку як вища соціальна цінність, руйнуються цинізмом глобальних корпорацій, для котрих їхні власні інтереси — понад усе. Вони створюють спеціальні технології маніпулювання людиною, її потребами, свідомістю, поведінкою. Свободу людини, її громадянський суверенітет і рівність з урядом та державою глобальні корпорації де-факто не визнають, як не визнають вони і суверенітет слабких та бідних націй-держав. Прямуючи до своєї мети, глобальні корпорації руйнують соціальні програми, перешкоджаючи соціалізації розвитку [2].

Незважаючи на важкий стан економіки та соціальної сфери, Україна спроможна самостійно прогнати себе і подолати кризові явища, маючи для цього достатні ресурси (людський, природний і технічний потенціали). Для цього потрібна система радикальних заходів з наведення порядку у країні та з поглиблення реформ, які мають бути спрямовані на зростання матеріального виробництва, зниження затрат і цін, підвищення добробуту народу. Але насамперед потрібно звільнитися від необґрунтованих ілюзій, боудімо Захід допоможе нам створити високоорганізовану ринкову економіку, а ринок сам усе налагодить і відрегулює. Найреальніший для нас шлях — це орієнтація на власні сили, формування внутрішнього ринку завдяки розвитку власного виробництва.

Перспективи подальших досліджень. Міжнародний досвід переконує в тому, що кризи економіки, викликані тими чи іншими лихами, цілком можна здолати, коли для цього використовуються науково обґрунтовані методи. Так, за 10 років по закінченні Другої світової війни Федеративна Республіка Німеччина, формуючи соціально орієнтовану ринкову економіку, не тільки відновила господарство, а й увійшла в коло розвинутих країн Європи. “Батько” західнонімецьких реформ Л.Ерхард створював ринкову економіку на базі зростання продуктивності праці, зниження цін, підвищення реальної заробітної плати, розглядаючи ринок як засіб для досягнення соціальних цілей. Вільна приватна ініціатива і конкуренція поєднувалися з активною роллю держави в господарському житті країни. Досягнуті країною в ході повоєнних реформ результати заслуговують якнайпильнішого вивчення [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., дооп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Белорус О. Глобализация и социальная судьба глобального человека в XXI столетии // Економічний часопис. – 2000. – №3. – С.13
3. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації // Економіка України. – 2001. – №11. – С.4,7
4. Долішній., Садова У., Семів Л. Глобалізація та її регіональні виміри // Регіональна економіка. – 2002. – №3. – С.18-19
5. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України. – Донецьк: Економіст, 2002, – №5. – С. 20-30

6. Ігольников А., Коровіна З. Шляхи подолання кризових явищ в економіці України // Економіка України. -2002. -№12. – С.52-53
7. Мармоза А.Т. Практикум з теорії статистики. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 344 с.
8. Мочерний. С. В. Економічна теорія. – К.: Академія, 2002, – С. 656.
9. Освіта молоді: об'єктивні показники та суб'єктивні оцінки. Нове покоління України (1991-2001 роки): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2001.). – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002. -211с.
10. Попович И.В. Методика экономических исследований в сельском хозяйстве: Учеб. пособие для студентов с.-х. вузов по экон. спец. – 4-е изд., перераб.-М.: Экономика, 1982. – 216 с.
11. Реформування соціальної сфери села: організаційно-методичні засади. / за ред. Саблука П. Т. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 475с.
12. Тринько Р.І. Методика економічних досліджень. – Львів, 1999.- 356 с.
13. Шабінський О. Євроінтеграція України та економічна безпека //Вісник Академії митної служби України. -2003. – №1. – С.3

УДК 631.81:658

РОЗВИТОК ХІМІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА І УКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРОХІМІЧНИХ СЕРВІСНИХ ФОРМУВАНЬ

Т.В.Апостолова, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Необхідною умовою створення економічно доцільного та еколого безпечного застосування засобів хімізації є укріплення та удосконалення матеріально-технічної бази агрохімічних сервісних формувань. Насамперед це стосується складського господарства, машин для внесення засобів хімізації тощо. Слід вказати, що в результаті низької забезпеченості обприскувачами, обпилювачами та агрегатами для приготування робочих сумішей не вдається своєчасно та якісно провадити захисні заходи, використовувати прогресивні способи застосування пестицидів.

Проблемами зміцнення матеріально-технічної бази підприємств аграрного сервісу займаюся багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Л.Державін, П.Гайдуцький, М.Лобас,